

15

MATERIAŁY DO STUDIOWANIA EKONOMII POLITYCZNEJ KAPITALIZMU

pod redakcją
MIECZYŚŁAWA SYRKA
wydanie II zmienione

WYDAWNICTWO UNIwersytetu Śląskiego

KATOWICE 1972

SPIS TREŚCI

	Str.
Przedmowa.....	9
Rozdział I - WIADOMOŚCI WSTĘPNE.....	13
1. Potrzeby i środki ich zaspokojenia.....	13
2. Produkcja dóbr materialnych jako najważniejszy element gospodarowania.....	16
3. Siły wytwórcze i stosunki produkcji oraz ich wzajemny związek w produkcji społecznej.....	19
4. Wymiana i podział jako ogniwa łączące produkcję ze spożyciem....	21
5. Ustrojowe uwarunkowanie gospodarowania.....	22
6. Procesy i prawa ekonomiczne.....	23
7. Przedmiot ekonomii politycznej.....	25
8. Drogi naukowego poznania rzeczywistości społeczno-gospodarczej, metodą ekonomii politycznej.....	27
9. Miejsce ekonomii politycznej wśród innych nauk społecznych.....	29
10. Teoria ekonomii politycznej a polityka ekonomiczna.....	31
11. Wzajemny związek teorii ekonomicznej z praktyką społeczno-gospodarczą.....	33
12. Przegląd ważniejszych dat, kierunków i nazwisk ekonomistów w rozwoju myśli ekonomicznej.....	35
Rozdział II - POWSTANIE I ETAPY ROZWOJU KAPITALIZMU.....	46
1. Zaczątki kapitalizmu w łonie feudalizmu.....	46
2. Rola pierwotnej akumulacji w powstawaniu kapitalizmu.....	48
3. Trzy stadia rozwoju kapitalizmu w przemyśle.....	50
4. Cechy kapitalizmu wolnokonkurencyjnego.....	52
5. Powstanie kapitalizmu monopolistycznego.....	54
6. Kapitalizm współczesny.....	55
Rozdział III - GOSPODARKA TOWAROWA I JEJ PODSTAWOWE KATEGORIE (w warunkach prywatnej własności środków produkcji).....	64
1. Gospodarka naturalna.....	64
2. Powstanie gospodarki towarowo-pieniężnej w formacjach przedkapitalistycznych.....	65
3. Zasada racjonalnego gospodarowania.....	66
4. Towar i jego właściwości - wartość użytkowa i wartość towaru....	68
5. Praca i jej dwójsty charakter.....	69
6. Wielkość wartości towaru - społecznie niezbędny czas pracy.....	69
7. Pieniądz jako wynik a jednocześnie warunek rozwoju gospodarki towarowej.....	71

8. Istota pieniądza i jego funkcje.....	74
9. Funkcjonowanie pieniądza kruszcowego i papierowego.....	78
10. Pieniądz papierowy, jego formy i prawa obiegu.....	79
11. Niezbędna ilość pieniędzy dla obiegu towarów.....	79
12. Inflacja i deprecjacja pieniądza papierowego.....	81
13. Sposoby i drogi prowadzące do stabilizacji pieniądza.....	82
14. Kryzysy walutowe we współczesnych rozwiniętych krajach kapita- listycznych.....	83
Rozdział IV - DZIAŁANIE PRAWA WARTOŚCI W WARUNKACH PRYWATNEJ WŁA- SNOŚCI ŚRODKÓW PRODUKCJI.....	93
1. Rynek i konkurencja.....	93
2. Działanie prawa popytu - podaży na rynku wolnokonkurencyjnym...	95
3. Stosunek ceny rynkowej do wartości.....	97
4. Istota i wymogi prawa wartości.....	98
5. Prawo wartości jako żywiołowy regulator podziału pracy i rozwo- ju sił wytwórczych.....	99
Rozdział V - GOSPODARKA TOWAROWA W KAPITALIZMIE, TWORZENIE WARTO- ŚCI DODATKOWEJ I JEJ PODZIAŁ.....	107
1. Istota i cele kapitalistycznej gospodarki towarowej.....	108
2. Przekształcenie pieniądza w kapitał.....	108
3. Siła robocza jako towar.....	109
4. Wartość użytkowa i wartość siły roboczej.....	110
5. Kapitalistyczny proces tworzenia wartości dodatkowej.....	111
6. Kapitał stały i zmienny.....	112
7. Stopa i masa wartości dodatkowej.....	113
8. Dwa sposoby wzrostu stopy wartości dodatkowej.....	113
9. Nadzwyczajna wartość dodatkowa.....	114
10. Podstawowa sprzeczność gospodarki kapitalistycznej.....	116
11. Ruch okrężny kapitału, formy i fazy tego ruchu.....	117
12. Ogólne zasady podziału wartości dodatkowej.....	119
Rozdział VI - PRACA NAJEMNA I PŁACA W GOSPODARCE KAPITALISTYCZNEJ	123
1. Popyt i podaż pracy najemnej na kapitalistycznym rynku pracy...	123
2. Bezrobocie jako niezbędny warunek funkcjonowania gospodarki ka- pitalistycznej.....	124
3. Formy bezrobocia.....	124
4. Płaca robocza i jej formy.....	128
5. Rola naukowej organizacji pracy we wzroście wydajności pracy...	128
6. Płace nominalne i realne.....	130
7. Czynniki wpływające na poziom płacy roboczej we współczesnych rozwinętych krajach kapitalistycznych.....	131
8. Położenie klasy robotniczej w kapitalizmie.....	133

	Str.
Rozdział VII - MECHANIZM RÓWNOWAGI W GOSPODARCE KAPITALISTYCZNEJ...	145
1. Koszty produkcji i zysk.....	145
2. Stopa zysku i czynniki określające jej wielkość.....	145
3. Mechanizm kształtowania się przeciętnej stopy zysku i ceny produkcji.....	146
4. Spadkowa tendencja stopy zysku.....	149
Rozdział VIII - ROZWÓJ KAPITALIZMU W ROLNICTWIE.....	151
1. Powstanie i rozwój kapitalizmu w rolnictwie.....	151
2. Jak powstaje renta gruntowa.....	151
Renta różniczkowa I.....	152
Renta różniczkowa II.....	153
Renta absolutna.....	154
3. Cena ziemi.....	154
4. Nowe zjawiska w rolnictwie współczesnych rozwiniętych krajów socjalistycznych.....	155
Rozdział IX - TEORIA AKUMULACJI I REPRODUKCJI KAPITAŁU SPOŁECZNEGO.....	159
1. Pojęcie i typy reprodukcji.....	159
Reprodukcja prosta.....	159
Reprodukcja rozszerzona.....	160
2. Istota i czynniki określające wielkość akumulacji kapitału.....	160
3. Organiczny skład kapitału.....	162
4. Koncentracja i centralizacja kapitału.....	162
5. Istota kapitału społecznego - produkt globalny i dochód narodowy.....	163
6. Pierwotny, wtórny i ostateczny podział dochodu narodowego w społeczeństwie kapitalistycznym.....	165
7. Wykorzystanie, czyli ostateczny podział dochodu narodowego na spożycie i akumulację.....	167
8. Reprodukacja kapitału społecznego.....	168
9. Warunki realizacji produktu społecznego przy kapitalistycznej reprodukcji prostej.....	169
10. Warunki realizacji produktu społecznego przy kapitalistycznej reprodukcji rozszerzonej.....	171
Rozdział X - CYKLICZNY CHARAKTER REPRODUKCJI W GOSPODARCE KAPITALISTYCZNEJ.....	175
1. Cykliczny charakter reprodukcji.....	175
2. Fazy cyklu gospodarczego.....	175
3. Przyczyny nieuchronności kryzysów ekonomicznych nadprodukcji w kapitalizmie.....	177
4. Periodyczność kryzysów ekonomicznych.....	178
5. Deformacja cyklu we współczesnych rozwiniętych krajach kapitalistycznych.....	179

Rozdział XI - CECHY KAPITALIZMU MONOPOLISTYCZNEGO.....	187
1. Przesłanki powstania kapitalizmu monopolistycznego.....	187
2. Koncentracja produkcji i kapitału.....	188
3. Istota i formy monopoli kapitalistycznych.....	189
4. Współczesne formy monopoli kapitalistycznych.....	197
5. Monopole międzynarodowe.....	199
6. Ponadnarodowe organizacje monopolistyczne.....	202
7. Spółki akcyjne.....	202
8. Monopol a konkurencja.....	204
9. Kapitał finansowy i oligarchia finansowa.....	205
10. Wywóz kapitału.....	210
11. Ekonomiczny podział świata przez monopolistyczne związki między- narodowe.....	213
12. Walka monopoli o ekonomiczny podział świata.....	213
13. Podział świata między mocarstwa imperialistyczne.....	214
Rozdział XII - CENA I ZYSK MONOPOLOWY.....	219
1. Cena monopolowa.....	219
2. Cena monopolowa jako narzędzie maksymalizacji zysku.....	223
3. Źródła zysku monopolowego.....	224
4. Zysk monopolowy a prawo zysku przeciętnego i ceny produkcji....	227
5. Burżuazyjne teorie monopolu i konkurencji.....	228
Rozdział XIII - SPOŁECZNO-EKONOMICZNE SKUTKI MONOPOLIZACJI PRODUK- CJI W WARUNKACH WSPÓŁCZESNEGO POSTĘPU TECHNICZNE- GO.....	237
1. Cechy współczesnego postępu technicznego w rozwiniętych kra- jach kapitalistycznych.....	237
2. Tendencja do hamowania i tendencja do rozwoju postępu technicz- nego w warunkach monopolu kapitalistycznego.....	241
3. Wpływ monopoli na położenie klasy robotniczej i mas pracujących w rozwiniętych krajach kapitalistycznych.....	243
4. Kształtowanie przez monopole i współczesne państwa kapitalisty- czne poglądów i postaw ideologicznych społeczeństw tych kra- jów.....	244
Rozdział XIV - OGÓLNY KRYZYS KAPITALIZMU.....	255
1. Przesłanki zjawiska ogólnego kryzysu kapitalizmu.....	255
2. Etapy ogólnego kryzysu kapitalizmu.....	257
3. Współistnienie różnych systemów gospodarczo-społecznych we współ- czesnym świecie.....	259
4. Pokojowe współzawodnictwo ekonomiczne dwóch systemów gospodarczo- społecznych.....	260
5. Kryzys i rozpad kolonialnego systemu imperializmu.....	261
6. Objawy stagnacji gospodarki kapitalistycznej: niskie tempo wzro- stu produkcji, stałe niewykorzystywanie mocy produkcyjnych, zja- wisko bezrobocia w warunkach ogólnego kryzysu kapitalizmu, mili- taryzacja gospodarki, zmiany w cyklicznym rozwoju kapitalizmu..	264

7. Nierównomierność ekonomicznego i politycznego rozwoju krajów kapitalistycznych w warunkach imperializmu i możliwość zwycięstwa socjalizmu w jednym kraju.....	270
Rozdział XV - EKONOMICZNA ROLA PAŃSTWA WE WSPÓŁCZESNYCH ROZWINIĘTYCH KRAJACH KAPITALISTYCZNYCH - interwencjonizm państwowy	273
1. Istota i cele interwencjonizmu państwowego.....	273
2. Przyczyny wzrostu ekonomicznej roli państwa.....	274
3. Środki i metody interwencjonizmu państwowego.....	280
Polityka pieniężno-kredytowa, manewrowanie stopą procentową ...	280
Operacje otwartego rynku.....	281
Regulowanie rezerw kasowych banków.....	282
Polityka fiskalna.....	282
Manipulowanie stopą podatkową.....	284
Militaryzacja jako środek interwencjonizmu państwowego.....	284
4. Inne środki interwencjonizmu:.....	285
Wykupywanie przez państwo nadwyżek towarowych.....	285
Państwowa kontrola cen.....	286
Polityka w dziedzinie ustawodawstwa socjalnego.....	286
Finansowanie przez państwo badań naukowych.....	287
Polityka antymonopolowa.....	287
Subsydia państwowe dla drobnych producentów.....	288
Kredyt konsumpcyjny.....	288
Rola państwa w eksporcie kapitału i w zdobywaniu dla monopolu nowych źródeł surowców.....	288
Wieloletnie programy gospodarcze.....	289
5. Skuteczność interwencjonizmu państwowego.....	291
Rozdział XVI - INTEGRACJA GOSPODARCZA ROZWINIĘTYCH KRAJÓW KAPITALISTYCZNYCH.....	295
1. Polityczne podłoże procesów integracyjnych.....	295
2. Przemiany ekonomiczne po II wojnie światowej i ich wpływ na integrację w kapitalizmie.....	297
3. Wpływ Stanów Zjednoczonych na więzi ekonomiczne w Europie Zachodniej.....	298
4. Europejska Wspólnota Gospodarcza.....	300
5. Zachodnioeuropejska koncepcja organizacji ponadnarodowych.....	300
6. Cele i zadania EWG w świetle traktatu rzymskiego.....	301
7. Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA).....	305
8. Ekonomiczne i polityczne przesłanki funkcjonowania integracji EWG i EFTA.....	306
9. Rola integracji zachodnioeuropejskiej w gospodarce kapitalistycznej.....	306
10. NORDEK - próba więzi państw skandynawskich.....	307

	Str.
Rozdział XVII - PROBLEMATYKA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA KRAJÓW SŁABO ROZWINIĘTYCH GOSPODARCZO.....	313
1. Mechanizm powstawania krajów słabo rozwiniętych gospodarczo...	313
2. Istota krajów gospodarczo nierozwiniętych.....	314
3. Cechy krajów gospodarczo słabo rozwiniętych.....	315
4. Przyczyny zacofania gospodarczego tych krajów.....	316
5. Bariery wzrostu gospodarczego w krajach słabo rozwiniętych....	318
6. Zróżnicowanie krajów słabo rozwiniętych pod względem przemysłu wym.....	319
7. Rozwój przemysłowy krajów słabo rozwiniętych.....	320
8. Perspektywy przemian w krajach słabo rozwiniętych.....	322